

Досвід, потенціал та перспективи з питань впровадження інклюзивної освіти в освітній контент БДПУ

Experience, Potential and Prospects on Issues of Implementation of the Inclusive Education into the Educational Content of BSPU

У науковій статті описуються досвід та перспективи щодо підвищення рівня конкурентоспроможності та практично-професійної підготовки фахівців для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами у спеціальних та інклюзивних закладах освіти.

Здійснюється аналіз літератури та досліджень щодо запровадження та розвитку інклюзивної освіти, основ її організації та особливості корекційно-навчальної, корекційно-виховної та корекційно-розвиткової роботи дітей з особливостями психофізичного розвитку.

У статті перераховується низка заходів освітнього і науково-практичного характеру, що були проведені викладачами кафедри прикладної психології та логопедії Бердянського державного педагогічного університету, для підвищення домінанти професійної підготовки фахівців, які мають кваліфікацію в галузі інклюзивної практики, в рамках впровадження пропонуваного алгоритму інклюзивної освіти.

Описується план-проект, спрямований на підвищення конкурентоспроможності та практичної підготовки майбутніх вчителів-дефектологів Бердянського державного педагогічного університету.

Ключові слова: інклюзія, конкурентоспроможний фахівець, діти з особливими освітніми потребами, сенсорна інтеграція.

Within the article there are described the experience and prospects of the improving of the competitiveness and practice-orienting training of specialists for the work with children with especial educational needs at specialized and inclusive educational institutions.

There is realized the analysis of the literature, resources and research works about the problem of the development of the inclusive education; about the fundamentals of its organization; about the features of the correctional-educational, correctional-developing work with children with the peculiarities of the mental-physical development.

There are mentioned some events of the educational and scientific-practical character which were conducted by the pedagogues of the Department of the Applied Psychology and Speech Therapy of Berdiansk State Pedagogical University for the increasing of dominance of the

specialists' training who have the qualification within the field of the inclusive practice, within the frame of the proposed algorithm of the inclusive education.

It is described the plan-project which is oriented on the increasing of the competitiveness and practical training of the future teachers-defectologists of Berdiansk State Pedagogical University.

Key words: inclusion, competitive specialist, children with special educational needs, sensor integration.

Постановка проблеми. Сьогодні включення дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивний освітній простір забезпечує дитині, незалежно від особливостей її розвитку, рівний доступ до якісної освіти в умовах закладів загальної освіти. Сучасні тенденції інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами визначаються попитом нинішньої системи загальної освіти в підготовці висококваліфікованих фахівців та вимагають підготовки більш компетентного та конкурентоспроможного фахівця не тільки спеціальної освіти, який повинен ефективно використовувати набуті знання і навички на практиці, активно розробляти і адекватно впроваджувати нові методи та методики роботи в умовах спеціального та інклюзивного освітнього простору.

Аналіз досліджень і публікацій. У роботах українських науковців (В. Бондар, Л. Даниленко, І. Демченко, І. Дмитрієва, В. Засенко, А. Колупаєва, С. Конопляста, І. Мартиненко, С. Миронова, Н. Пахомова, О. Проскурняк, Т. Сак, В. Синьов, Є. Синьова, В. Тарасун, А. Шевцов, М. Шеремет, Д. Шульженко та ін.) висвітлені основи організації інклюзивної освіти та особливості корекційно-навчальної, корекційно-виховної та корекційно-розвиткової роботи дітей з особливостями психофізичного розвитку в умовах інклюзивної та спеціальної освіти [3].

В. Бондар, О. Гноєвська, В. Засенко, А. Колупаєва, Г. Кумаріна, В. Липа, О. Мартинчук, С. Миронова, Н. Савінова, Т. Сак, Є. Синьова, В. Синьов, М. Шеремет та ін. зазначають, що важливою умовою розвитку інклюзивного освітнього простору є підготовка компетентних, кваліфікованих кадрів, фахівців нового формату, здатних професійно визначати й аналізувати проблеми розвитку загальної освіти, в зв'язку з залученням в неї дітей з особливими освітніми потребами, і розробляти нові системні програми і заходи, що сприяють формуванню інклюзивного освітнього середовища.

Дослідження вчених (О. Глоба, О. Гноєвська, І. Дмитрієва, В. Засенко, А. Колупаєва, С. Конопляста, Г. Кумаріна, О. Кучерук, В. Липа, С. Миронова, Н. Савінова, Т. Сак, В. Синьов, Є. Синьова, Н. Пахомова, О. Ревуцька, В. Тарасун, Л. Фомічова, С. Федоренко,

А. Шевцов, М. Шеремет, Д. Шульженко та ін.) висвітлюють зміст і методи навчання різних категорій дітей з особливостями психофізичного розвитку у системі інклюзивної освіти [3].

Історико-педагогічні дослідження (В. Бондар, В. Гладуш, Н. Климко, О. Козинець, С. Корнев, Є. Линдіна, О. Потапенко, В. Синьов, М. Супрун, С. Федоренко, Л. Чепурна, В. Шевченко, М. Ярмаченко та ін.) в галузі спеціальної освіти доводять, що вивчення та врахування досвіду попередніх поколінь вагоме для розвитку теорії та практики спеціального й інклюзивного навчання і виховання.

Мета статті: описати заходи та подальші перспективи щодо підвищення рівня компетентності, конкурентоспроможності та практично-професійної підготовки фахівців для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами у спеціальних та інклюзивних закладах освіти.

Виклад основного матеріалу. Сучасна освіта повинна створювати умови для успішного навчання й виховання дітей, які належать до різних етнічних груп і культур, розмовляють різними мовами, мають різні можливості, інтереси тощо. Включення дітей з особливими освітніми потребами в єдине освітнє середовище з однолітками вимагає подолання бар'єрів, що заважають їх соціальному функціонуванню та гальмують процес поступового входження в соціальне середовище. Серед бар'єрів на шляху до повноцінного навчання та виховання є недостатня обізнаність вчителів шкіл у методичних, організаційних, психолого-педагогічних аспектах супроводу інклюзивної освіти. Деякі педагоги недостатньо орієнтуються в перевагах інклюзивної освіти для всіх учасників освітнього процесу, мають лише загальне уявлення про міжнародне та національне законодавство у сфері інклюзивної освіти; відчують значні труднощі в питаннях організації навчального процесу в інклюзивному класі; не здатні об'єднувати зусилля на шляху до досягнення успіхів у роботі з дітьми; мають неточні уявлення про особливості розвитку та специфіку навчання дітей з особливими освітніми потребами.

Для підвищення обізнаності освітян Запорізької області щодо інклюзивної освіти, викладачами кафедри прикладної психології та логопедії Бердянського державного педагогічного університету, проводяться наукові форуми, майстерні, конференцій, семінари, тренінги, лекцій тощо. Їхні напрацювання в галузі інклюзивної освіти опубліковані в збірниках матеріалів науково-практичних конференцій, монографіях, навчально-методичних посібниках. Зокрема, у виданні «Інклюзивна освіта: рівні права – рівні» представлено хронологію набуття та розповсюдження досвіду впровадження інклюзивної освіти в практику освітньо-виховної та навчальної діяльності Запорізького регіону колективом науковців та студентів факультету дошкільної, спеціальної та соціальної освіти Бердянського

державного педагогічного університету. Ця робота отримала золоту медаль на IX міжнародній виставці «Інноватика в сучасній освіті – 2017» 24-26 жовтня 2017 року [1;2].

З 1 вересня 2016 року заклади дошкільної та загальної середньої освіти Запорізької області стали першими учасниками практичного пілотного науково-педагогічного експерименту з розвитку інклюзивного освітнього середовища (Наказ Міністерства № 836), було створено перші інклюзивні групи та класи в різних закладах освіти на території всієї області.

Для напрацювання конкретних інструкцій, завдяки яким кожен керівник закладу та педагогічний колектив матимуть чіткий план дій зі створення умов для навчання дітей з особливими освітніми потребами, були залучені викладачі кафедри прикладної психології та логопедії, в тому числі доценти Олена Ревуцька та Євгенія Линдіна. Науковці брали участь у циклі методичних об'єднань вихователів-методистів дошкільних навчальних закладів м. Бердянська за темами: «Інклюзія – актуальна проблема сучасності», «Робота в інклюзивному просторі з дітьми, які мають мовленнєві порушення» та «Інклюзивна освіта в ДНЗ – напрямки втілення». У доповідях висвітлювалися різні аспекти: «Теоретичні та методичні аспекти організації навчально-виховного процесу в умовах інклюзивної освіти», «Інклюзія. Спілкування – загальні правила етикету», «Профілактика мовленнєвих порушень», «Обов'язки та діяльність асистенту вихователя в інклюзивній групі ДНЗ», «Взаємодія працівників ДНЗ з батьками у системі інклюзивної освіти» [1;2].

Для педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти м. Бердянська та району було організовано та проведено науково-методичний семінар «Освіта для всіх: інклюзивний підхід» (30 листопада та 01 грудня 2017 року). Протягом заходу учасники ознайомилися із організаційними засадами запровадження інклюзії в закладах освіти, питаннями педагогічної підтримки дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання, індивідуальним навчальним планом та його складовими; розглядалися стратегії ефективної взаємодії в інклюзивному класі, психолого-педагогічний супровід дитини з розладами аутистичного спектру та особливості розвитку взаєностосунків учнів в інклюзивному класі [1].

Для підвищення домінанти професійної підготовки фахівців, які мають кваліфікацію в галузі інклюзивної практики, в рамках впровадження пропонованого алгоритму інклюзивної освіти було заплановано і проведено низку заходів освітнього і науково-практичного характеру в форматі методичних семінарів, семінарів-практикумів, воркшопів, зокрема методичний семінар «Організація роботи інклюзивних груп у закладах дошкільної освіти» (2017 р.); семінар-практикум для керівників закладів загальної середньої освіти Бердянського району «Технології складання індивідуальної програми розвитку дитини з ООП» (2018);

воркшоп «Інклюзивний освітній простір: психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами в умовах закладу загальної середньої освіти» (2019 р.), воркшоп для фахівців психологічної служби закладів загальної середньої освіти Бердянського району «Організація психологічного супроводу учнів з особливими освітніми потребами (за нозологіями) в інклюзивному просторі» (2020) [1].

Учасниками заходів були заступники директорів з навчально-виховної роботи, практичні психологи, асистенти вчителя, педагоги, які проводять корекційні заняття з розвитку мовлення, учителі початкових класів м. Бердянська та Бердянського району.

Для підвищення рівня інклюзивної компетентності учасників заходів, під час яких мала місце висока інтенсивність групової взаємодії, активність і самостійність, використання особистого досвіду, педагогів було запрошено до роботи в педагогічних майстернях, де доцентами кафедри прикладної психології та логопедії було створено умови для активної взаємодії, обміну досвідом роботи в межах проблематики локацій. Так освітяни розширили та поглибили фахову компетентність з таких питань: психолого-педагогічний супровід і надання педагогічної підтримки дітям з особливими освітніми потребами; складання індивідуального навчального плану; налагодження дружніх стосунків між учнями в класах з інклюзивним навчанням; особливості роботи з гіперактивними дітьми; шляхи подолання булінгу.

На базі Бердянського державного педагогічного університету 13-14 червня пройшла III Всеукраїнська науково-практична конференція «Інноваційні підходи в освіті дітей з особливими освітніми потребами».

Організаторами конференції виступили Всеукраїнська громадська організація «Українська асоціація корекційних педагогів», Запорізький обласний осередок УАКП, який представлений членами кафедри прикладної психології та логопедії факультету дошкільної, спеціальної та соціальної освіти Бердянського державного педагогічного університету та факультет спеціальної та інклюзивної освіти Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, які давно і плідно співпрацюють щодо практичного просування прогресивних ідей в галузі спеціальної освіти.

Під час заходу науковці та практики обмінялися досвідом, мали змогу відвідати майстер-класи провідних фахівців цієї галузі, обговорити актуальні науково-методичні питання під час секційних засідань. Гостями конференції стали близько 220 представників із різних регіонів України: Бахмут, Бердянськ, Білгород-Дністровський, Дніпро, Енергодар, Житомир, Запоріжжя, Золотоноша, Івано-Франківськ, Київ, Кропивницький, Маріуполь, Мелітополь, Молочанськ, Новомосковськ, Одеса, Полтава, Северодонецьк, Слов'янськ, Сміла, Суми, Тернопіль, Харків, Херсон, Черкаси та інші. Учасниками конференції стали

науковці з 14 закладів вищої освіти, вчителі-логопеди, дефектологи, психологи, педагоги закладів дошкільної освіти, загальної середньої та спеціальної освіти, представники Інклюзивно-ресурсних центрів, які мали нагоду налагодити співробітництво, отримати позитивний досвід професійного спілкування, ознайомитися з сучасною науковою літературою та професійним інструментарієм. Зворотній зв'язок учасників конференції свідчить про високий рівень організації, позитивну психологічну атмосферу та професійно-практичний досвід [1].

Висновки та перспективи.

У рамках міжнародного післядипломного стажування на тему «Міжнародні проекти: написання, аплікування, управління та звітність» від Uczelni Nauk Społecznych (Університет Суспільних Наук, Лодзь, Польща) у період березень-серпень 2020 року Оленою Ревуцькою та Євгенією Линдіною розроблено план-проєкту, спрямований на підвищення конкурентностпроможності та практичної підготовки майбутніх вчителів-дефектологів Бердянського державного педагогічного університету шляхом створення та обладнання в університеті «Зали терапії сенсорної інтеграції та адаптивної фізкультури» для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами у спеціальних та інклюзивних закладах освіти.

Викладачами були окреслені наступні завдання:

- забезпечення інформаційного супроводу проєкту для батьків, фахівців та суспільства м. Бердянська щодо комплексу сенсорної інтеграції шляхом видання інформаційних матеріалів проєкту, організації тематичних заходів, приурочених до міжнародних днів, з поширення й залучення уваги до проблем людей з особливими освітніми потребами;
- стажування викладів кафедри й обмін досвідом з освітянами Польщі, Чехії, Болгарії щодо навчання методу сенсорної інтеграції при роботі з дітьми з особливими освітніми потребами у спеціальних та інклюзивних закладах освіти;
- підвищення якості підготовки викладачів кафедри та якості освіти й саморозвитку шляхом організації та проведення заходів (тренінгів, воркшопів, семінарів) та розробки нових освітніх компонент та навчальних модулів освітньо-професійної програми «Спеціальна освіта» для майбутніх вчителів-дефектологів щодо навчання методу сенсорної інтеграції при роботі з дітьми з особливими освітніми потребами у спеціальних та інклюзивних закладах освіти;
- покращення умов належного акмеологічного та розвивального конкурентоспроможного середовища у БДПУ: підготовка приміщення, створення та облаштування в університеті «Зали терапії сенсорної інтеграції та адаптивної фізкультури» для підвищення рівня практично-професійної підготовки майбутніх вчителів-дефектологів

БДПУ для проведення освітнього процесу та роботи з дітьми з особливими освітніми потребами у спеціальних та інклюзивних закладах освіти.

Відповідно до сучасної статистики, більш ніж 70% дітей, що мають будь-які відхилення в розвитку мовлення, рухової та емоційної сфери, проблеми з навчанням, поведінкою, спілкуванням, мають порушення роботи сенсорних систем. З народження діти розвиваються тільки за умови постійної стимуляції відчуттями від власного тіла і навколишнього середовища. Вагому роль у розвитку дитини відіграє здатність об'єднувати та аналізувати інформацію, що надійшла через канали сприймання від рецепторів всіх відчуттів (дотик, вестибулярний апарат, відчуття тіла або пропріоцепція, нюх, зір, слух, смак) – сенсорна інтеграція. Її дисфункція (сенсорній дезінтеграція) супроводжує чимало відхилень в моторному, пізнавальному розвитку, а також в поведінкових характеристиках дитини.

Сенсорна інтеграція – це сучасний підхід до розвитку мозку, рухових і мовленнєвих навичок, освітній діяльності дітей з особливими освітніми потребами, це важлива ланка в сфері надання психолого-педагогічної допомоги цим дітям.

На сьогоднішній день в Запорізькій області, зокрема в м. Бердянськ застосовуються загальноприйняті методи роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, тоді як метод сенсорної інтеграції – це новий підхід до навчання дітей і підлітків, що допомагає розвитку навичок для повноцінного життя в суспільстві.

Реалізація цього проекту призведе до:

- зміни стереотипу ставлення до дітей з особливими освітніми потребами та збільшення уваги до проблем людей з особливими освітніми потребами та видання інформаційного матеріалу;
- проведення міжнародних стажувань у Польщі/Болгарії/Чехії з навчання методу сенсорної інтеграції при роботі з дітьми з особливими освітніми потребами у спеціальних та інклюзивних закладах освіти з участю міжнародних експертів та тренерів;
- підготовки викладачів кафедри, здатних працювати з використанням європейської практики сенсорної інтеграції; проведення учасниками проекту заходів (тренінгів, воркшопів, семінарів) щодо навчання методу сенсорної інтеграції при роботі з дітьми з особливими освітніми потребами у спеціальних та інклюзивних закладах освіти;
- розробки нових освітніх компонент та навчальних модулів освітньо-професійної програми «Спеціальна освіта»;
- підготовки приміщення та створення облаштованої в університеті «Зали терапії сенсорної інтеграції та адаптивної фізкультури»;

- зростання конкурентоспроможності та практично-професійної підготовки майбутніх вчителів-дефектологів БДПУ під час використання «Зали терапії сенсорної інтеграції та адаптивної фізкультури» у теоретичній підготовці компетентних фахівців та як практичної бази для майбутніх вчителів-дефектологів.

Список літератури:

1. <http://bdpu.org/faculties/fdsso/structure-fdsso/kaf-psychology/news-kaf-psychology/>
2. ЛОПАТИНА Г. О., ЗАХАРОВА Н. М., КАЗАНЦЕВА Л. І. та ін., 2017. Інклюзивна освіта: рівні права – рівні можливості. Бердянськ : БДПУ. 142 с.
3. ПАХОМОВА Н. Г., ЛІННІК О. О., РЕВУЦЬКА О. В., ЛОПАТИНА Г.О., 2017. Стратегії підготовки фахівців у вищих навчальних закладах до роботи з дітьми в сучасному освітньому просторі : колективна монографія. Бердянськ : Видавець Ткачук О. В.. 436 с. ISBN 978-617-7291-85-4.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4615-6807> (Линдіна Є. Ю.)

<https://orcid.org/0000-0003-4311-4748> (Ревуцька О. В.)

ResearcherID: [E-2063-2019](https://orcid.org/0000-0002-4615-6807) (Линдіна Є. Ю.)

[E-5099-2019](https://orcid.org/0000-0003-4311-4748) (Ревуцька О. В.)